

Vlinders op de voedertafel H. en A. Hoornveld

Elk jaar zien we uit naar de vlinder- en libellensoorten die onze tuin komen bezoeken en dan gaat het met name vooral om de gehakkelde aurelia (*P.c.-album*) en de distelvlinder (*V. cardui*). Want wie ziet ze het eerst? Onze zoon in Jubbega-Schurega of wij? Onze tuin in Drachten is zo'n 5m bij 10 m. Dit jaar zagen we onze eerste c-album op 2 april en de eerste distelvlinder op 23 augustus. Op de voedertafel liggen nu kapotte druiven, pruimen en bananen, met als resultaat op 12 september twee gehakkelde aurelia's en op 16 september al drie gehakkelde aurelia's; en wat een verrassing, op zondag 23 september zitten er vier gehakkelde aurelia's tegelijk met hun vleugeltjes gespreid te snoepen tussen de atalanta's, muggen en wespen. Het grappige is: de kleine vos blijkt een geheelonthouder te zijn. Hij komt niet bij het rottend fruit, maar zit nog wel op de laatste bloeiende bloemtrossen van de vlinderstruik. verder staat er nog een hemelsleutel en de herfstaster begint ook te bloeien. Twee dagpauwogen zitten al geruime tijd in onze berging en sinds kort ook een kleine vos; ze komen naar binnen via een klein raampje.

Excursie Fochtelooërveen wederom een succes Henk en Auke Hunneman

Volgens traditie stond ook dit jaar de excursie naar het Fochtelooërveen weer op het programma. Niet alleen de uniekheid van het hoogveen met haar karakteristieke flora en fauna, maar ook de gastvrijheid en belangstelling van de medewerkers van Natuurmonumenten doen een dergelijke excursie eigenlijk al bij voorbaat slagen, zo is uit voorgaande jaren gebleken. In dit optimisme kwamen ook dit jaar weer een behoorlijk aantal leden op 19 mei jl. richting Fochteloo. Zo rond 14:00 uur verzamelden zich namelijk vijftien personen op het terrein van Natuurmonumenten (bij de werkschuur) aan de Fochtelooërveenweg om de excursie bij te wonen.

Al twee jaar achtereen werden we echter bij onze jaarlijkse uitstapjes naar dit gebied geplaagd door slechte weersomstandigheden. Dit jaar was dat anders: het was droog en vrij zonnig, zodoende waren de insecten vrij actief en zagen we reptielen en verscheidene (zeldzame) vogels. De meest in het oog springende waarneming was die natuurlijk van het paar kraanvogels, dat gepaard gaande met karakteristieke geluiden, op geringe afstand van ons, de vlucht nam. Dit broedpaar zou later, zoals de meesten van ons inmiddels wel weten, succesvol een jong grootbrengen, hetgeen uniek voor Nederland is. Maar ook waarnemingen als een mannetje Nachtpauwoog (*Saturnia pavonia*), een rups van het Eikeblad (*Gastropacha quercifolia*) en Heideringelrupsen (*Malacosoma castrensis*) deden de middag slagen. Verder werden er ook onder andere oranjetipjes, landkaartjes en relatief veel groentjes waargenomen. De nachtvlinder-fauna was echter

ondermaats vertegenwoordigd, maar daar zou 's avonds wel verandering in komen, zo veronderstelden we.

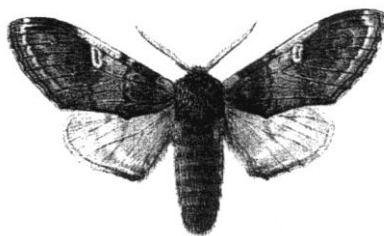
In de schemering werd dan ook naarstig gezocht en gevangen en daarbij bleef zelfs een Blauwborst (*Luscinia svecica*) en een gevuld nestje van een kneuen-paar niet onopgemerkt. Onderwijl koelde het overigens behoorlijk af tot een graad of 6 als dieptepunt later op de avond. Vol goede moed werden er aanvankelijk toch vier lampen ontstoken, maar toen, na geruime tijd, de vangst slechts zeven soorten bedroeg, werd besloten het voor gezien te houden. Echter niet voordat werd afgesproken om volgende week nog een poging te wagen in de hoop op meer succes.

Toen waren de omstandigheden 's avonds ook inderdaad beter en werden er op drie lakens door Siep en Janny, Gerard en ondergetekenden maar liefst 66 soorten vastgesteld. Daaronder waren acht micro's, enkele pijlstaarten (3) en veel spanners (24). Niet slecht voor de tijd van het jaar. Hieronder zullen we enkele interessante soorten de revue laten passeren.

- *Notodonta tritophus* (D. & S., 1775)

Deze tandspinner (*Notodontidae*) wordt door Lempke (1985) van slechts enkele vindplaatsen gemeld en is ook door de Vlinderwerkgroep Friesland slechts 39 keer vastgesteld. Het gaat hierbij meestal om enkele exemplaren per jaar, met als uitschieter 1997 toen er maar liefst twaalf keer melding van deze soort werd gemaakt. Ook in onze buurlanden, Engeland en Duitsland, wordt de soort zelden waargenomen (Skinner, 1984; Koch, 1991). In Engeland, waar de soort niet inheems is, maar waar af en toe een immigrant wordt waargenomen, is *N. tritophus* sinds de tweede helft van de 19^e eeuw niet vaker dan vijf keer aangetroffen (Skinner, 1984). De rups van deze soort leeft van populieren, wilgen en berken en lijkt op die van *N. ziczac* (Ter Haar, 1989).

De vlinders vliegen in twee generaties per jaar: de eerste vliegt van begin mei tot eind juni en de tweede generatie vlinders is van midden juli tot midden augustus actief (Koch, 1991). Volgens Ebert (1994) is *N. tritophus* een warmteminnende soort, die een voorkeur voor gebieden met een gemiddelde jaarlijkse temperatuur van 9°C heeft. De soort zou in dergelijke gebieden ook in hogere aantallen kunnen worden waargenomen dan in gebieden waar niet aan deze eis wordt voldaan. Van deze soort werd op de avond van 26 mei één enkel individu op licht vastgesteld.

Notodonta tritophus

- *Harpyia milhauseri* (Fabricius, 1775)

De Draak (*H. milhauseri*) werd vroeger als een zeldzaamheid gezien, maar door de invoering van moderne lichtvangsmethoden in de entomologie kon al gauw worden vastgesteld dat de soort wijd verbreid is (Ebert, 1994). Illustratief hiervoor is dat Ter Haar (1989) meldt dat de soort vrijwel nooit werd gezien, maar dat de Vlinderwerkgroep Friesland sinds haar bestaan *H. milhauseri* 125 maal, verspreid over vier (NO, M, OO, ZO) van de twaalf onderscheiden districten (zie jaarverslagen), heeft vastgesteld. Een opvallende eigenaardigheid aan deze vlinder is dat deze onmiddellijk na het uitkomen omhoog klimt naar de kruinen van eiken of beuken, de voedelplanten van de rups, en zeer spoedig begint te vliegen (Ter Haar, 1989). De vliegtijd is van begin mei tot begin juni (Koch, 1991).

De perkamentachtige cocon van deze soort is overigens zeer goed gecamoufleerd en valt dan ook nauwelijks op tegen de bast van de boom, waaraan ze is vastgehecht. Toch worden vele ervan, hoofdzakelijk door spechten, gepredeerd (Ebert, 1994). Maar liefst drie exemplaren van de Draak (*H. milhauseri*) kwamen op onze lichtbronnen af (26-5).

Harpyia milhauseri

- *Acronicta menyanthidis* (Esper, 1789)

Deze soort is gebonden aan vochtige tot natte heide, een biotoop dat door tal van oorzaken de laatste jaren sterk is gereduceerd (Jaarverslag VWGF, 1990), maar waarvan het Fochteloërveen natuurlijk nog het prototype is. Zo opmerkelijk was het dan ook niet dat we *A. menyanthidis* hier aantreffen, ondermeer omdat de voedselplanten van de rups (Struikhei (*Calluna vulgaris*), Kleine veenbes (*Oxycoccus palustris*), Wilg (*Salix*) en Gagel (*Myrica gale*) (Ter Haar, 1989)) hier nog volop groeien. Tevens maakt Lempke (1985) in zijn 'De vlinders van Friesland' al melding van het Fochteloërveen als vindplaats en werd de soort vorig jaar ook op de Duurswouderheide vastgesteld, een gebied dat grote overeenkomsten vertoont met het Fochteloërveen.

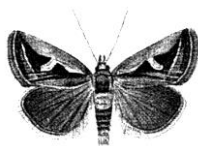
Het is hoopgevend dat *A. menyanthidis* zich hier heeft weten te handhaven en zodoende misschien mee kan profiteren van het hoogveenherstelproject, zoals dat sinds enkele jaren door Natuurmonumenten wordt uitgevoerd. De soort vertoont overigens vele gelijkenissen met de veel gewonere *A. auricoma*, maar in tegenstelling tot laatstgenoemde heeft *A. menyanthidis* een stip in de ringvlek. Van

A. menyanthidis werden op 26 mei 5 exemplaren gevangen, terwijl *A. auricoma* op beide avonden (19-5 en 26-5) met één enkel exemplaar vertegenwoordigd was.

- *Deltote uncula* (Clerck, 1759)

Ook dit is een soort die indicatief is voor moerassige plaatsen met begroeiing van grassen en zeggen (Lempke, 1985), zoals het Fochteloërveen. Toch kan de Zilverhaak (*D. uncula*), in tegenstelling tot de voorgaande soort, plaastelijk nog in vrij grote aantallen aangetroffen worden en deze uil (*Noctuidae*) is dan ook, van de hier behandelde soorten, het meest vaak waargenomen (1986-1998: 157 waarnemingen). *D. uncula* vliegt overigens overdag en in de avond en valt gemakkelijk te verstoren uit graspollen (van Dam e.a., 1995).

De latijnse naam '*uncula*' wijst op de kleine haken, die als soorttyperende tekening op de voorvleugels van de Zilverhaak (*D. uncula*) aanwezig zijn (Ebert, 1997). De soort overwintert als pop en de vlinders kunnen in één generatie van midden mei tot begin juli worden aangetroffen (Koch, 1991). De soort komt goed op licht (Ebert, 1997), zo ook bij ons (26-5).

Deltote uncula

Al met al kunnen we terugzien op een geslaagde excursie met, over twee dagen bezien, interessante vangsten. Ook de niet-vlinderwaarnemingen zijn niet alledaags en zo is de all-round natuurliefhebber verwend en dat was toch vooral de bedoeling!

Verslag inventarisatie nachtvlinders “Oude Venen”, Eernewoude

Gerrit Tuinstra *Een inventarisatie en de excursie van de Vlinderwerkgroep Friesland.*

Met nog een aantal zomerse herfstdagen, zo rond half oktober, loopt het Vlinderseizoen 2001 bijna ten einde. Uiteraard zijn er nog wel een aantal soorten actief, maar het gros maakt zich op voor de overwintering.

In het voorjaar begon het seizoen vrij slecht. Door de MKZ mochten we een tijdje het veld niet in. Echter met het oog op het slechte voorjaar wat weersomstandigheden betreft, hadden we het slechter kunnen treffen. Ook de rest van het afgelopen vlinderseizoen, dus na de MKZ, had wat weer betreft zeker beter gekund. Was het niet koud, dan wel regenachtig, vochtig of erg winderig.